

ป้องกันได้...พิษ (ภัย) สัตว์ร้ายในหน้าร้อน

ผศ.นพ.ธีระ กลลดาเรืองไกร

ภาควิชาเวชศาสตร์ป้องกันและสังคม

Faculty of Medicine Siriraj Hospital

คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล

ในช่วงฤดูร้อนในประเทศไทยปีนี้ หลายพื้นที่ช่วงกลางวันอากาศร้อนมหาโหด พอตกลงอากาศก็ครึ้มฟ้าครึ้มฝน บางวันสายฝนก็เทกระหน่ำลงมาอย่างชุ่มฉ่ำ การเปลี่ยนแปลงของฤดูกาลจากร้อนเป็นร้อนขึ้นในแต่ละวัน ทำให้สัตว์ต่าง ๆ พลอยได้รับผลกระทบจากความร้อนนี้ไปด้วย อันตรายที่เกิดจากสัตว์ในหน้าร้อนจึงสามารถเกิดขึ้นได้ ทั้งกรณีสัตว์ในบ้าน สัตว์นอกบ้าน สัตว์ในสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ เราไปดูกันครับว่ามีอะไรบ้าง

สัตว์ในบ้าน

สุนัข แมว หรือสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมอื่นๆ เช่น กระรอก กระต่าย หนูแฮมเตอร์

โรคที่พบบ่อย ได้แก่ **โรคกลัวน้ำ** หรือ **โรคพิษสุนัขบ้า** (พบได้ในฤดูกาลอื่น ๆ ด้วย) แต่ที่นิยมกล่าวถึงในช่วงฤดูร้อนเพราะมักจะพบผู้ป่วยในฤดูร้อนมากกว่าฤดูอื่น ๆ สาเหตุเป็นเพราะปัญหาการคลุกคลีกับสัตว์มากในช่วงเวลาดังกล่าว เช่น เด็ก ๆ ปิดเทอมอยู่บ้าน

โรคพิษสุนัขบ้า

เป็นเชื้อไวรัส ที่ติดต่อทางน้ำลาย น้ำเลือด น้ำเหลือง ซึ่งสาเหตุส่วนใหญ่เกิดจากโดนสุนัขกัด (นอกจากนี้ยังรวมถึงสัตว์ชนิดอื่น ๆ อาทิ แมว และสัตว์ป่า) และมีการสัมผัสกับน้ำลายของสัตว์ที่เป็นโรค

สัญญาณอันตรายเมื่อได้รับเชื้อพิษสุนัขบ้า

จะมีไข้ ปวดเมื่อยตามตัว คับบริเวณรอยกัด คัน ชี้นุงคหงิด อารมณ์ร้าย น้ำลายไหล และเสียชีวิตในที่สุด เพราะกล้ามเนื้อระบบทางเดินหายใจเป็นอัมพาต

ผู้ป่วยจะมีการแข็งเกร็งของกล้ามเนื้อ เนื่องจากเชื้อไวรัสจะมีผลต่อระบบประสาทและสมอง จะกลืนอาหาร/น้ำลายก็ลำบาก เพราะมีน้ำลายฟูมปากเนื่องจากกล้ามเนื้อการกลืนเป็นอัมพาต กล้ามเนื้อคอกระตุก เกร็ง บางรายแขนขาอ่อนแรง ผู้ป่วยจะมีอาการประมาณ 7-15 วัน และมีโอกาสสูงที่จะหยุดหายใจและเสียชีวิตทุกราย

การป้องกัน

การฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าในผู้ถูกกัด จะต้องรับการฉีดรวม 5 เข็ม และไม่ต้องฉีดทุกวัน ส่วนสตรีที่กำลังตั้งครรภ์หากถูกกัดก็สามารถฉีดได้

การฉีดวัคซีนป้องกันพิษสุนัขบ้ามี 2 วิธี คือ

1. วัคซีนชนิดธรรมดา

แพทย์จะฉีดเข้ากล้ามเนื้อ ในวันแรกที่โดนกัด - วันที่ 3 - วันที่ 7 - วันที่ 14 และ วันที่ 30 ที่โดนกัดรวม 5 เข็ม ในกรณีสัตว์ตายก่อนเวลาที่กำหนดมีกระบวนการทางวิทยาศาสตร์โดยการตรวจสอบของสัตว์ที่ตายเพื่อหาเชื้อไวรัสดังกล่าวเพื่อยืนยันการเป็นโรค ดังนั้นการป้องกันเป็นสิ่งที่จำเป็นที่สุดคือ การระมัดระวังสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม ที่ไม่คุ้นเคย หรือมีอาการผิดปกติ เช่น มีน้ำลายมาก หวาดกลัว ซ่อนตัว เดินเซ กล้ามเนื้ออ่อนแรง และซากสัตว์ที่ตายโดยไม่ทราบสาเหตุ

2. วัคซีนอิมมูโนโกลบูลิน มี 2 ชนิด คือ

- อิมมูโนโกลบูลินที่ผลิตจากซีรัมม้า (ERIG) ต้องทดสอบการแพ้ยาก่อนให้เสมอ
- อิมมูโนโกลบูลินที่ผลิตจากซีรัมคน (HRIG) ไม่ต้องทดสอบการแพ้ยา

แต่วัคซีนอิมมูโนโกลบูลิน จะใช้ต่อเมื่อสงสัยว่าสัตว์เป็นโรคจริง รวมถึงผู้ถูกกัดมีแผลบริเวณใบหน้า คอ มือและนิ้วมือ หรือเป็นแผลลึก แผลฉีกขาดมาก หรือถูกกัดหลายแผล (ในกรณีที่ผู้ป่วยได้รับวัคซีนชนิดธรรมดาเข็มแรกไปแล้วเกิน 7 วัน จะเริ่มมีภูมิคุ้มกันแล้ว ไม่จำเป็นต้องให้อิมมูโนโกลบูลิน)

*** แต่การป้องกันที่ดีที่สุดคือ ควรพาสัตว์เลี้ยงของคุณไปพบสัตวแพทย์เพื่อรับการฉีดวัคซีนป้องกันพิษสุนัขบ้า และตรวจสุขภาพเป็นประจำทุกปี**

สิ่งที่ควรทำเมื่อโดนกัด

- ให้มองในแง่ร้ายไว้ก่อนว่าสัตว์มีเชื้อพิษสุนัขบ้า แล้วรีบทำความสะอาดแผล ด้วยสบู่และน้ำสะอาด หลังจากนั้นทายาล้างแผลแอลกอฮอล์หรือทิงเจอร์ไอโอดีน ห้ามใช้มีดกรีดปากแผลหรือปากดูดเลือดบริเวณบาดแผล เพราะ อาจมีการติดเชื้อที่ปนเปื้อนในเลือดและสัมผัสกับแผลในบริเวณปาก
- ไปพบแพทย์เพื่อรับการฉีดวัคซีนป้องกันพิษสุนัขบ้าเร็วที่สุดในกรณีไม่ทราบประวัติสุนัขที่กัด

สิ่งที่ควรทำเมื่อมีสุนัขหรือสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมในบ้าน

- ให้สัตว์ได้รับวัคซีนป้องกันพิษสุนัขบ้าทุกปีอย่างสม่ำเสมอ โดยปัจจุบันหน่วยงานของรัฐได้จัดหน่วยเคลื่อนที่ดำเนินการฉีดวัคซีนให้แก่สัตว์ตามบ้านอยู่แล้ว

สัตว์นอกร้าน

แมลงวัน

เป็นแมลงก่อโรคที่พบมากในฤดูร้อน เพราะจะฟักไข่ในช่วงฤดูดังกล่าว และเป็นแมลงนำโรคติดต่อที่สำคัญในช่วงฤดูร้อน เช่น **อหิวาตกโรค ไทฟอยด์ อูจจาระร่วงต่าง ๆ** ซึ่งเกิดจากการกินอาหารหรือดื่มน้ำที่มีเชื้อปนเปื้อน เช่น อาหารที่ปรุงสุกๆ ดิบๆ รวมทั้งอาหารที่มีแมลงวันตอม หรืออาหารที่ทำไว้ล่วงหน้านานๆ อาการส่วนใหญ่มักถ่ายอุจจาระเหลวเป็นน้ำหรือมีมูกเลือดปน ปวดท้อง คลื่นไส้ อาเจียน

ในการดูแลเบื้องต้นภายหลังมีอาการ

- ในระยะแรกควรให้ผู้ป่วยดื่มน้ำผสมผงน้ำตาลเกลือแร่หรือที่เรียกว่าผงโออาร์ เอส โดยใช้ผงน้ำตาลเกลือแร่ 1 ซองผสมน้ำต้มสุกเย็น 1 แก้ว หากไม่มี ให้ใช้น้ำตาลทราย 2 ช้อนโต๊ะ กับเกลือป่นครึ่งช้อนชา ละลายกับน้ำต้มสุกเย็นในปริมาณ 1 ขวดน้ำพลาสติกแทน โดยต้องดื่มให้หมดภายใน 1 วัน นอกจากนี้ควรรับประทานอาหารเหลว เช่น น้ำข้าว น้ำแกงจืด หรือข้าวต้ม ถ้าอาการไม่ดีขึ้นให้รีบไปพบแพทย์

งูและสัตว์เลื้อยคลานที่เป็นพิษ

จะหลบในรูในฤดูร้อน และออกมาในฤดูฝน แต่สภาพอากาศในประเทศไทยมีพายุฤดูร้อนร่วมด้วย ทำให้มีการพบงู และโดนงูกัดมากขึ้น เนื่องจากงูออกจากรูมาหากินหลังฝนตก ซึ่งลักษณะดังกล่าวอาจรวมทั้ง แมงป่องและตะขาบด้วย

การปฐมพยาบาลเบื้องต้น ทำได้โดย

1. รีบทำความสะอาดบาดแผลด้วยสบู่ น้ำสะอาด และแอลกอฮอล์ล้างแผล
2. ในกรณีสงสัยงูกัด แนะนำให้ใช้เชือกหรือผ้าพันเหนือแผลให้พอแน่น เพื่อชะลอเวลาเดินทางของพิษงูเข้าสู่อวัยวะต่างๆ
3. รีบไปโรงพยาบาลเพื่อตรวจรักษาตามชนิดของพิษต่างๆ ซึ่งในรายงูกัด อาจจำเป็นต้องได้รับเซรุ่มแก้พิษงู ไม่ควรรอจนกว่ามีอาการแล้ว

ฝูงนกที่อพยพลงมาทางใต้

เป็นสัตว์ที่คนมักจะมองข้ามอันตรายทั้ง ๆ ที่เป็นตัวการร้ายของโรคที่ติดมากับนกอพยพ เช่น ไข้หวัดนก โรคระบาดในสัตว์ปีกต่าง ๆ

สัตว์ในสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ

ในที่นี้ขอเน้นไปที่สัตว์ร้ายในทะเล เพราะเป็นสถานที่ที่เขยวสุดฮิตในช่วงฤดูร้อน ซึ่งเจ้าตัวร้ายที่พบได้บ่อย คือ

แมงกะพรุนไฟ

มีมากบริเวณชายทะเล และแนวชายหาด **เมื่อถูกแมงกะพรุนไฟเข้าไปสัมผัสกับร่างกาย จะทำให้เกิดอาการปวดร้าวไปทั้งตัว** ลักษณะของแมงกะพรุนไฟ ลำตัวจะมีรูปร่างคล้ายร่ม มีสีแดง มีหนวดที่ยื่นยาว **เมื่อถูกพิษของแมงกะพรุนไฟ** ควรจะใช้น้ำส้มสายชูในการล้างแผล **ไม่ควรใช้น้ำจืด** และหลังจากนั้นควรรีบไปให้แพทย์ทำการตรวจรักษาทันทีทันใด **วิธีที่จะป้องกันอันตรายจากแมงกะพรุนที่สำคัญ** นักเล่นน้ำควรหลีกเลี่ยงลงเล่นน้ำทะเลในบริเวณที่มีแมงกะพรุนไฟ ชุกชุม หรือช่วงหลังพายุฝน

เม่นทะเล บั้งทะเล

หากโดนหนามเม่นตำ จะเกิดอาการอักเสบบวมแดง เจ็บปวดและเป็นไข้ได้ หนามของเม่นทะเลจะทำให้เกิดอาการชาอยู่เนาน **เมื่อถูกหนามเม่นทะเลตำ** ให้ถอนหนามออก หากถอนไม่ออกให้พยายามทำให้หนามบริเวณนั้นแตกเป็น ชิ้นเล็ก ๆ โดยการปิดบริเวณผิวหนังไปมา หรือแช่แผลในน้ำร้อนประมาณ 50 องศาเซลเซียส เพื่อช่วย ให้หนามย่อยสลายเร็วขึ้น

พิษจากการกินอาหารทะเล เช่น พิษจากปลาปักเป้าและแมงดาทะเล

ทำให้มีอาการปากชา หน้าชา หายใจลำบากและเสียชีวิตได้จากการหยุดหายใจ เช่นเดียวกับการกิน**แมงดาทะเล** ซึ่งในฤดูร้อนต่อฤดูฝน เป็นช่วงการวางไข่ทำให้การกินแมงดาทะเลโดยเฉพาะแมงดาจานที่จับได้จากในทะเลซึ่งเดิมไม่มีพิษ เกิดมีพิษมากขึ้นได้ **แมงดาถ้วย**จะอาศัยอยู่ตามชายหาดและมีพิษอยู่ที่อวัยวะภายใน เช่น ไข่ เมื่อคนกินเข้าไปจะมีอาการคลื่นไส้ อาเจียน หายใจลำบากและหยุดหายใจได้เช่นกัน

รู้อย่างนี้แล้ว...ก็อย่าลืมนำใจดูแลสุขภาพอนามัยตัวเอง ระวังระวังการเลือกรับประทานอาหาร น้ำดื่มเพื่อจะได้ปลอดภัย ไกลห่างการเจ็บป่วย คอยสอดส่องระวังสัตว์เลื้อย และ สัตว์พิษที่อยู่รอบ ๆ ตัวคุณ เพื่อให้มีความสุขในหน้าร้อนนี้ด้วยครับ